

nanašajo na njegovo življenje. V prologu tako predstavi njegovo zgodnje življenje in kariero med prvo svetovno vojno ter neposredno po njej. Naslednje poglavje, oz. prvi del, obravnava Küblerja v času Weimarske republike ter Tretjega rajha, vse do načrtovane, a nikoli izvedene invazije na Britansko otočje oz. pozneje tudi zavzetja Gibraltarja. V tem času je Kübler, kot poveljnik 1. gorske divizije, sodeloval pri priključitvi Avstrije, zasedbi Sudetov, kot tudi vojnemu pohodu proti Poljski ter Franciji.

Kot poveljnik 49. gorskega korpusa je bil vpleten v aprilsko vojno, pri čemer je njegov korpus imel nalogo prodreti preko Dravograda proti Zagrebu in Bihaću, kar mu je tudi uspelo. V dvanajstih dneh se je končala vojna proti Jugoslaviji in s tem tudi prisotnost korpusa.

Korpus je bil že maja istega leta poslan v Galicijo, od koder je nato naslednji mesec sodeloval pri napadu na Sovjetsko zvezo. Kübler je pozneje dejal, da so bili boji v juliju in avgustu tega leta višek njegovega vojaškega življenja. A hkrati je že 29. junija 1941 izdal ukaz, da morajo pripadniki korpusa ustreliti vse civiliste, ki bi stikali po boljših v iskanju hrane in predmetov za preživetje.

Konec leta je Kübler prevzel poveljstvo 4. armade, a je bil že konec januarja 1942 odstranjen ter poslan med rezerviste zaradi nasprotovanja Hitlerjevemu ukazom. Po prisilnem dopustu je bil med julijem in oktobrom 1943 poveljnik zaledja armadne skupine Center, kjer je pridobil izkušnje v protipartizanskem bojevanju, ki se je v večji meri sprevrglo tudi v vojne zločine nad partizani in civilisti.

Morebiti prav zaradi teh izkušenj, kot svojega zaledja v gorništvu, je bil s 1. oktobrom 1943 imenovan za vojaškega poveljnika Operacijske cone Jadransko primorje (OZAK). Podrejene enote so bile konec avgusta 1944 uporabljene za ustanovitev 97. korpusa, s Küblerjem kot poveljnikom. Na tem položaju je ostal vse do konca vojne. Tik pred kapitulacijo je bil ranjen, nakar je skoraj umrl zaradi gangrene.

V bolnišnici v hrvaški Reki je bil zajet s strani Jugoslovanske armade in bil končno julija 1947 obsojen na smrt pred vojaškim sodiščem v Ljubljani. 18. julija 1947 je bil zaradi zločinov, storjenih med vojno, usmrčen. Kakšen ugled je Kübler užival v Nemčiji po vojni, dokazuje dejstvo, da je bila vojašnica v Mittenwaldu med letoma 1964 in 1995 poimenovana po njem.

Slovenskega bralca bo nedvomno zanimal del življenja, ki ga je Kübler med letoma 1943 in 1945 preživel v OZAK-u, a Kaltenecker je skoraj dvema letoma namenil le dobrih petnajst strani, medtem ko je njegovo bojevanje v prvem delu vojne opisano bolj podrobno. Avtor tako tudi omeni vpletenost Küblerja oz. njemu podrejenih enot v vojne zločine nad vojaškim, partizanskim in civilnim prebivalstvom, ne gre pa v večje podrobnosti, ne glede na količino študij glede tega.

Pregled virov, uporabljenih za to obdobje, dodatno dokazuje omejenost prikaza tega dela življenja, saj je najbolj uporabljeni vir avtorjevo predhodno delo (*Operationszone 'Adriatisches Küstenland' – Der Kampf um*

Triest, Istrien und Fiume 1944/45 iz leta 1993), medtem ko skupno število virov ne presega 20.

Uporabil je ustaljene (nemške) publikacije o OZAK, ki so bile objavljene predvsem v prvih dveh, treh desetletjih po drugi svetovni vojni. Avtor je hkrati zanemaril celotno publicistiko slovenskega, kot tudi jugoslovanskega zgodovinopisja, s čimer je dejansko predstavil le enostranski vidik Küblerjevega delovanja na tem območju. Hkrati tudi ni uporabil novejših del nekaterih tujih avtorjev (npr. Stefana Di Giusta). Kljub temu, da je na koncu naštel uporabljene arhivske vire, slednjih ne zasledimo v (sprotne) citiranju. Morebiti lahko to pripišemo citiranju njegove predhodne knjige.

Z vidika slovenske zgodovine knjiga tako ne prinese novih podatkov o OZAK, prinaša pa prvo biografijo visokega nemškega častnika, ki je imel velik vpliv na potek druge svetovne vojne v zahodnem predelu Slovenije. Glede na trenutne podatke v Cobissu, nobena (javna) knjižnica nima izvoda te knjige. Njegov življenjepis, dopolnjen tudi z uporabo slovenskih, jugoslovanskih in drugih virov, lahko tako predstavlja zanimiv (in tudi dokaj potreben) izziv za slovenske (predvsem primorske) zgodovinarje.

Klemen Kocjančič

Duška Žitko:

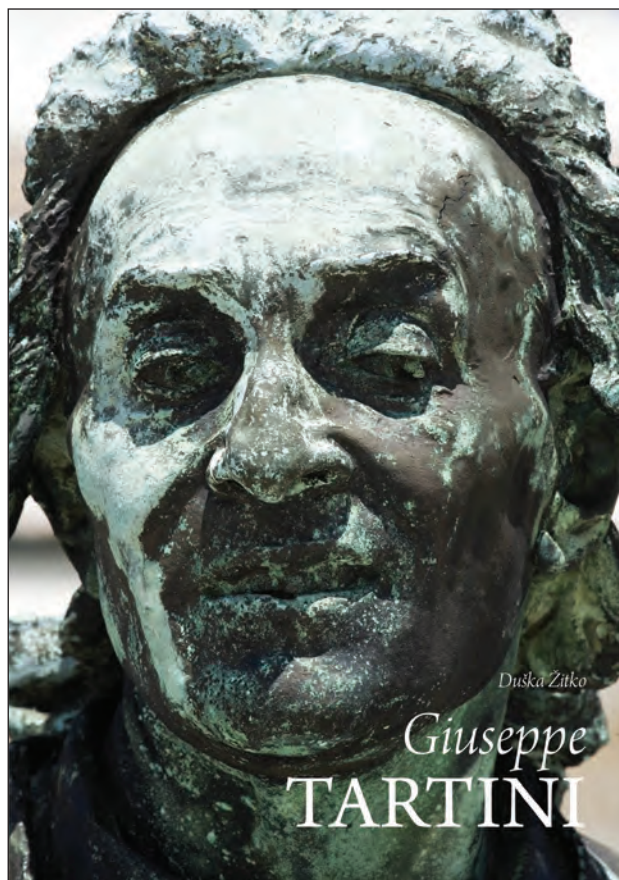
GIUSEPPE TARTINI (1692–1770). Piran, Pomorski muzej »Sergej Mašera«, 2017–2018, 121 strani.

Giuseppe Tartini, sicer italijanski skladatelj, violinist in pedagog slovenskega rodu oz. rojen na Slovenskem v Piranu/Pirano 8. aprila 1692, je večinoma živel in deloval v Padovi in Pragi. Bil je zagotovo neke vrste glasbeni poliglot. Tam, v Italiji/Padovi, je 26. februarja 1770 tudi umrl. Glasbeno šolanje je začel v rodnem Piranu in sosednjem Koprju. 16-leten se je (1708) vpisal na Pravno fakulteto v italijanski Padovi. V Assisiju pa je v samostanu študiral violino in osnove kompozicije ter raziskoval akustične glasbene zakonitosti. Od 1714 je igral v opernem orkestru v Anconi in l. 1721 postal prvi violinist-koncertni mojster v baziliki sv. Antona v Padovi. V letih 1723–1726 je bil na gostovanju v Pragi, 1727 pa je v Padovi ustanovil svojo lastno violinsko šolo. Iz nje so izšli pomembni violinisti tistega časa. Tartini je obogatil violinsko tehniko: uporabljal je debelejšje strune, daljši lok, izpopolnil je tehniko leve roke violinske igre in iznašel ti. diferenčni ton (Kombinacijski ton, ki se sliši ob razliki frekvenc dveh tonov, ko npr. zvenita $c^2 = 517$ Hz in $g^2 = 775$ Hz, je slišati tudi g^2-c^2 , tj. ton $c^1 = 258$ Hz). Tartini je avtorsko ustvarjal inštrumentalno glasbo, saj njegov opus obsega ok. 125 solističnih koncertov, največ violinskih in 200 violinskih sonat. Izmed njih je zagotovo najznamenitejša *Vražji trilček* (1713; dandanašnja oblika ji je dal sloviti violinski virtuoz Fritz Kreisler, 1875–1962) (*Sonata* v g-molu iz leta

1713). Tu je še ok. 50 *triosonat*. Pisal pa je tudi razprave o akustičnih vprašanih (*Traktat o glasbi*, 1754).

O Tartiniju tokrat piše avtorica Duška Žitko (slovenska verzija, 2017 in angleška, 2018, v načrtu pa je še kitajski prevod), ki na prvem mestu omeni vsa dosežanja piranska tj. slovenska prizadevanja na področju odkrivanja življenja in dela slavnega Giuseppeja Tartinija. Knjigo, ki jo je izdal *Pomorski muzej »Sergeja Mašera«*, so posvetili »*Vilimu Demšarju, restavratorju Tartinijeve violine«*, ki jo hranijo v njegovi rojstni hiši v Piranu, kjer ima dandanes sedež *Skupnost Italijanov »Giuseppe Tartini«* pri nas. To je tista (Tartinijeva) violina, ki jo je znani ljubljanski goslar (Vilim Demšar (1937–2017)) tako usposobil, da so nanjo igrali že številni domači in tuji violinisti (Uto Ughi, Tomaž Lorenz, Anja Bukovec, Črtomir Šiškovič, Žiga Faganel, Stefan Milenkovič, Benjamin Ziervogel, Filip Feguš, Dan Zhu idr.). Violinski virtuoz, skladatelj, teoretik in pedagog svetovnega slovesa G. Tartini tako po nekem času spet dobiva (v slovenskem, italijanskem in angleškem jeziku, v pripravi pa je še njen prevod v kitajščino) svoj nov (knjižni) spomenik. Kot ga je označil eden od piscev uvoda (Franco Juri, aktualni direktor *Pomorskega muzeja »S. Mašera«* v Piranu; str. 7), gre v primeru Tartinija za *Violino, Svetnika, Vraga*. Tako so omenjeno publikacijo izdali ob lanski in aktualni 120-letnici odkritja spomenika Antonia Dal Zotta G. Tartiniju na osrednjem piranskem trgu po sedemnajstih letih. Po sedemnajstih letih prve gre zdaj za novo publikacijo, vsebinsko dopolnjeno z novimi izsledki po zaslugi neutrudne raziskovalke in avtorice Duške Žitko ali, če že hočete, tudi za njeno osveženo grafično in tehnično dopolnjeno podobo. O samem Tartiniju sta se razpisala še dva povsem novodobna violinska virtuoz: Rus David Fjodorovič Ojstrah (9) in naš Črtomir Šiškovič (9); dve povsem različni violinski figuri, po naciji Rus in Slovenec, po generacijah pa »prejšnji« Ojstrah (David Fjodorovič Ojstrah (1908–1974)) in »sedanji« Šiškovič (Črtomir Šiškovič (roj. 1956)). Uvodničar je še naš poet, tesno povezan z muziko akademik Ciril Zlobec iz leta 1992 (11). *Knjigi na pot* (12–13) se razpiše avtorica Duška Žitko in razloži vse povode za izdajo te knjige. Med njimi omeni že nekatere popisane pa še nove. Nekaj malega je na to temo prebrati tudi o težavnostni stopnji Tartinijevega opusa in zakaj se npr. tudi dovolj redko pojavlja na repertoarju dandanašnjih izvajalcev. *Veličina Giuseppeja Tartinija* (15–28) poseže v razpoložljivi historiat obujanja spominov in zaslug posameznikov in inštitucij za vse dosedanje dosežke in dognanja o velikem »violinskem vragu.« *Tartinijeva življenjska pot* (29–58) dokumentirano in zanesljivo postavi našega Tartinija med Piranom, številnimi italijanskimi mesti in Prago tako bivanjskih kot tudi šolajočih in delovnih ter življenjskih postajah in profesionalnih uspehih. Še posebej se avtorica dotakne *Violinskega virtuoz* (59–62), saj Tartinija prav po tem pozna ves, ne le slovenski, italijanski ali češki glasbeni svet. Kot

Skladatelj (63–68) je Tartini prikazan z nekaterimi faksimili rokopisov in tiskov, kot *Pedagog* (69–74) pa še z nekaterimi drugimi listinami, ki ga umeščajo in utrjujejo s pismi, slikami, naslovniciami. Med njimi se najdejo tudi dokumenti, ki jih hrani naš *Pomorski muzej »S. Mašera«* v Piranu. Ker je bil Tartini tudi *Raziskovalec in teoretik* (75–78), mu je posvečen še ta fragment njegovega delovanja: naslovnica disertacije, rkp. raziskave o Platonovi znanosti, temelječi na krogu, naslovnica ocene Tartinijeve razprave, idr. Posebno in obenem zadnje poglavje pa piše o *Tartinijevi zapuščini* (79–96). Tu so v ospredju prostori in spominska obeležja, posamezniki in skupine, društva in združenja, ljubiteljske in poklicne inštitucije, posmrtno maske, slike njegove violine in njenih delov, vedute Pirana, idr. *Literatura* (97–112), ki je obsežna in ne obremenjuje celotnega besedila knjige, obsega kar 275 enot (avtorjev in naslovov), kar pomeni, da je ime skladatelja in violinista Giuseppeja Tartinija še kako prisotno tako na svetovni (evropski) kot tudi na naši, domači, slovenski znanstveni glasbeni sceni. Del tega dokaza so (objavljene) samo tri kratice (114). Zato pa je likovni del omenjene monografije izredno bogat. Šele skupaj kot »*punctum contra punctum*« (Pika proti piki (za notna znamenja so včasih uporabljali pike): sočasno vodenje več samostojnih melodij, nauk o večglasju z določenimi pravili o vodenju

posamičnih melodičnih linij in fig. Vsebinsko nasprotje) tvorita z besedilom celoto. Zanje, za (objavljene) *Fotografije* (115–118) je na koncu popisane poseben seznam le-teh s ponovljenimi slikovnimi miniaturnimi in dodatnimi podatki za vse tiste slike, ki jih v sami knjigi ni uspelo podpisati. Sledi še poseben spisec *Spletnih virov fotografij* (119–121) in (zaključna) *Zahvala*. Bogate in številne (skupaj z naslovno 127 enot) fotografije so v večini primerov v izvornih barvah. Marsikateri od objavljenih faksimilov (natančen posnetek rokopisa, tiska, risbe ipd.) izhaja prav iz našega *Pomorskega muzeja* «S. Mašera» v Piranu.

Knjižica, ki na vsega 121 (paginiranih) straneh prinaša novo in obogateno gradivo o »našem« Tartiniju, zagotovo sodi v našo kulturno in še posebej glasbeno dediščino in njeno promocijo (angleški prevod) v širni svet. Hkrati pa je le-ta ponovni dokaz, da tudi naše interdisciplinarno in multidisciplinarno združene umetnostne stroke in znanosti (arhivistika, glasba, muzeologija, muzikologija, literatura, umetnostna zgodovina, ...) zmorejo najtežje tovrstne naloge; vključno z nacionalno in internacionalno, saj gre verjetno v funkciji omenjene knjige oz. monografije še za kaj več: za promocijo in turizem, za nadaljevanje tesne povezave med Slovenci in Italijani, ki prav v tem skupnem Tartinijevem rojstnem mestu (Piran/Pirano) lahko služijo za zgleden primer sožitja. Četudi je v avtorstvu D. Žitko zaznati vse te in še druge naklonjenosti, tudi zaradi že omenjene ne pretirane obremenitve monografije z znanstvenim aparatom, ta le sodi tja, torej med izvirne znanstvene tiske, monografije. Izvrstni prevajalec (v angl.) jezik je Henrik Ciglič, ki je bil hkrati tudi lektor slovenske verzije omenjene knjige. Oblikovanje je delo Duške Đukić, arhivsko in fotografsko gradivo pa je avtorica skupaj z izdajateljem in založnikom črpala na najrazličnejših naslovih doma in v tujini (Slovenija in Italija). Digitalizacija je opravila Veronika Bjelica, 3D sken (nekaterih) fotografij je opravila *INTRI d.o.o.*, nekatere animacije in vizualizacije pa so še delo Matjaža Učakarja. V zadnji (angleški) verziji pa so še objavljena navodila za uporabo programa, s pomočjo katerega se animirajo tri fotografije le ob postavitvi (pametnega) telefona nadnje: Tartinijeva violina, njegova posmrtna maska in ilustracija Tartinijeve *Sonate »Vražji trilček«* v izvedbi glasbenih umetnikov Črtomirja Šiškovič/violina in Luce Ferrinija/čembalo z izvorno Tartinijevo violino.

Franc Križnar

Fedja Klavora:

HAUPTMAN VOGGRIN. BIL JE BELA VRANA. Celovec, Mohorjeva, 2018, 188 strani.

Fedja Klavora, ki je Slovincem bolj poznan kot poslanec in arhitekt, je napisal življenjepis nemškega častnika (slovenskega porekla) Maxa Voggrina (1899–1985),

ki je med obema svetovnima vojnama služil (tudi) v Posočju. Sprva v uniformi Avstro-ogrske monarhije, ter med drugo svetovno vojno v uniformi Tretjega rajha.

Voggrin, ki se je rodil v Črešnjevcu pri Slovenski Bistrici, je konec maja 1915 prostovoljno (še mladoleten) vstopil v Avstro-ogrsko pehoto ter bil dodeljen mariborskemu 26. domobranskemu pehotnemu polku. Že isto leto je sodeloval v bojih na soški fronti, kjer je ostal vse do konca vojne; takrat je že dosegel čin praporščaka. Po koncu vojne se je odpravil v avstrijski Gradec, kamor se je po razpadu dvojne monarhije preselila njegova družina. Kljub slovenskemu poreklu se je pridružil Akademski legiji graških študentov in v sklopu nje sodeloval v bojih za avstrijsko južno oz. slovensko severno mejo.

Sledila je vrnitev v civilno življenje; končal je srednjo šolo ter nato še študij geodezije. Brezposeln oz. brez redne zaposlitve je bil aktiven v političnem življenju med nacionalisti in komunisti. Vmes se je poročil, a kmalu tudi ločil. V iskanju zaposlitve se je sprva odpravil v Švico, nato pa še v Nemčijo. Tu se je sprva prijavil v begunskem taborišču za avstrijske naciste, vstopil v SA, Avstrijsko legijo in neuradno tudi v NSDAP, dokler ni bil oktobra 1934 zaposlen v nemški državni delovni službi (RAD).

V RAD je lahko izkoristil svoje geodetsko znanje in je sodeloval v različnih projektih po Nemčiji. A na prvi dan druge svetovne vojne je bil vpoklican in dodeljen 139. gorskemu pehotnemu polku. Po uvodnih zapletih glede njegovega (častniškega) čina je januarja 1940 postal smučarski učitelj in nato še visokogorski vodnik.

Poleti 1940 je s polkom sodeloval v bojih proti Franciji, pri čemer je vmes potekala tudi preiskava njegove primernosti za častnika. Med drugim je bila njegova (nekdanja) žena, s katero je bil še vedno v stikih, judovskega rodu. Šele oktobra 1940 je bil formalno povišan v častnika. Naslednje leto je preživel v Romuniji in Bolgariji, ter se udeležil bojev v Grčiji.

Skupaj s polkom je bil nato avgusta 1941 premeščen iz juga Evropa na sever Norveške, ter nato oktobra na Finsko. V začetku decembra je bil hudo ranjen, zaradi česar je 16 mesecev prebil na zdravljenju. Januarja 1943 je bil povišan v rezervnega stotnika, mesec kasneje pa je bila žena razglašena, da ima nemško kri (t. i. častna arijka). Tega meseca je tudi zaprosil za vrnitev v RAD, a to mu kljub večkratnim poskusom ni uspelo.

Glavni del knjige opisuje čas, ki ga je Voggrin preživel v Bovcu, in sicer kot poveljnik čete 139. gorskega polka, pri čemer je bil tudi vojaški poveljnik naselja. V Bovcu je preživel več mesecev med prvo svetovno vojno in se je zato veselil, da se je vrnil v znane kraje. Novembra je njegova četa prevzela garnizijo v Bovcu. Kljub temu, da je bil zadolžen za preganjanje partizanov, so številna pričevanja pokazala, da se je izogibal neposrednim spopadom, jih hotel preprečiti ter kazal naklonjenost napram partizanom. Tako jih je dosledno imenoval »borci za svobodo«, hkrati pa kazal nasprotovanje domobranecem; v času njegovega službovanja v Bovcu ti tu niso